

(Новик), игумен. О православном миропонимании.- С. 145].

Ці набутки не можна лишати поза увагою зараз, коли гостро постає проблема гуманізації суспільства, повернення йому, користуючись словами П.Фейєрабенда, людського обличчя. У загальних рисах ця проблема вже усвідомлена як глобальна проблема збереження людської особистості. Одним з шляхів збереження людської особистості і є гуманізація людського суспільства, в реалізації яких чільне місце посідають освіта і виховання. Напрямок гуманізації в системі освіти відповідає потребам українського народу, який століттями плекав неперехідні духовні вартості, втілені в його високій культурі, літературі, мистецтві. Гуманізація навчально-виховного процесу передбачає виховання загальнолюдських цінностей, носієм яких є релігія, зокрема християнська мораль.

Гуманізація відбувається в умовах духовної кризи, яка характеризується відсутністю уявлення про життя як систему цінностей, маючи ієрархічну будову, з відповідним розумінням життєвого смислу як служіння вищій меті. Втрата потреби внутрішньо узгодити себе з цією системою цінностей – ось показник ідейної кризи. Вихід з цієї кризи можна шукати тільки серцем, оскільки”... без любові особистість не живе, а вмирає, це є основною думкою християнства” [Путь. Орган русской религиозной мысли.- Париж, 1925.- №1.- С. 59, 61].

Не слід забувати й того, що російські релігійні філософи будували саме світогляд, тобто сприймали набуття світогляду як творчий процес, в якому смисложиттєві орієнтації не даруються, а набуваються дорогою наближення до Бога.

*В.Зінченко** (м. Київ)

НЕОМАРКСИСТСЬКА ІДЕЯ СОЦІАЛІЗМУ ТА ХРИСТІЯНСТВО

Поряд з іншими визначеннями, ХХ століття називають ще й століттям панування ідеологій, які майже завжди розглядали людину в ролі засобу для встановлення того чи іншого типу панування: чи то національного, чи то класового, а чи ж бюрократичного. Будь-якого, але обов'язкового такого, що протистояло б людській свободі, а відтак – і справедливості. Ідеологія відучує людину вільно мислити та свідомо приймати рішення. Вона хоче привчити її покійно пристосовуватися до

* Зінченко В.В. – аспірант Київського Національного університету імені Тараса Шевченка.

існуючих політичних і економічних умов, сформувані поверхове сприйняття пропагованої дійсності якнайкращої та незмінної. Ідеологія тоталітаризму прагне перетворити людину на «суспільну сновиду», самозакоханого та всім задоволеного обивателя, байдужого до духовних запитів. Для цього часто використовуються та пропагуються різноманітні егоїстичні інтереси, що дозволяють будь-кому без особливих зусиль відчувати власну велич. Не випадково Гітлер наголошував, що найкраще вести пропаганду серед морально втомлених, «сонних» людей. Панівна ідеологія будь-якого гатунку завжди прагне до знищення самосвідомості особистості, нав'язуючи фальшиві цінності на індивідуальному та суспільному рівні і в самій своїй суті протистоїть істині, добру та культурі. «Панування спирається значною мірою на реальний апарат влади, а ідеологія створює цементуючий фактор руйнівної суспільної будівлі, який не можна недооцінювати» [Horkheimer M. Traditionelle und kritische Theorie. Vier Aufsätze.- Fr. a. M., 1978.- S. 51].

Нікколо Макіавеллі, блискучому політичному письменнику й дослідникові, належить одне з найбільш глибоких суджень, що стосується драматичного наслідку панування тиранії. Він писав, що результатом такого панування є розбещене суспільство. Суспільство людей з розтерзаними душами, звідки крапля за краплею вичавлювались честь та гідність, справедливість та добро. Таке суспільство дуже важко спрямувати до свободи й демократії, оскільки звичаї і мислення в ньому гранично понівечені роками рабської покірності, угодовства, взаємними доносами, примиренням з несправедливістю і нескінченним свавіллям. Особливо концентровано відображаються ці морально-етичні деформації на правлячій верхівці посттиранічної держави. Нашому суспільству притаманні економічні, соціальні, духовні розшарування та суперечності, в ньому існує політичний, релігійний та громадянський розкол, що з кожним днем зростає, досягаючи подеколи антагоністичної непримиренності. Брехня та аморальність стали нормою і повсякденною суттю політичного та суспільного життя. В такій ситуації еретиком стає той, хто відмовляється гвалтувати власну совість. Згадаймо приклад фашистської Німеччини: отрута нелюдськості проникла в душу народу і стала повсякденністю після того, як життя і свобода людини перестали бути найвищою цінністю. Страшним є те, що подібні відносини обов'язково відображаються у мисленні та поведінці людей, особливо молоді.

Найкращі представники нашого народу з покоління в покоління мріяли про таку державу і таке суспільство, які б несли щастя та добробут кожній людині, де кожний мав би найширші можливості для саморозвитку. А нині ми дійшли до того, що навіть

найфундаментальніше право людини - право на життя - недоступне більшості наших людей. З'являється кланово-корпоративна система, яка поряд з утвердження неконтрольованої боротьби за збагачення, отруєє душі людей псевдоцінностями індивідуалістичного егоїзму. Будується вона тими, хто, шумно проголошуючи себе уособленням України, насправді сприймає її як годівницю для свого клану, прагне створити державу, де б перестало бути священним життя людини, її права та гідність, а нормою стало б постійне нехтування ними. Таке враження, що нинішній стан міжлюдських відносин став наочною ілюстрацією ідей Дарвіна про біологічну боротьбу, в якій перемагає сильніший, той, хто не рахується ні якими засобами лиш би перемогти. Не хочеться, та й неможливо повірити в те, що це є сутністю людини. Справедливіше все-таки вважати людину значно складнішою істотою, основою якої є насамперед свобода, в тому числі й у виборі добра чи зла, тієї чи іншої системи цінностей. Людина, на відміну від тварин, не належить виключно до царства природи і не керується виключно інстинктами. Людство протягом власної історії зуміло зрозуміти, що можливість його розвитку залежить від створення такої системи відносин між людьми, яка б унеможливила б «війну всіх проти всіх». Незважаючи на різні деформації, можливим є говорити про людське суспільство як про поступальний рух людства до все більшого здійснення свободи. Автор вважає, що неомарксизм (або «західний марксизм») є широким теоретичним вченням і водночас системою практичних заходів з утворення такого типу суспільства, де б змогла утвердитися свобода в найширшому значенні, яка передбачає розкриття всіх можливостей та потенцій людини у сфері духу та творчості. Неомарксизм, який є світоглядною основою сучасних європейських соціалістичних вчень, розглядає людину не як представника того чи іншого класу, а насамперед, саме як людину, особистість: «Точка зору класу, партії, бойового союзу ніколи не може бути останньою інстанцією і повинна переглядатися та перевірятися для встановлення її відповідності гуманізації людини, її самоздійснення» [Fischer E. Was Lenin wirklich sagte.- Wien, 1969.- S. 146]. Людство створило величезний і багатий пласт культури, світ цінностей людського духу, повноцінно осягнути який можна лише тоді, коли людина стане справді вільною і від економічного пригнічення, і від духовного жебрацтва.

Треба і нам, нарешті, звернутися до універсальних цінностей, які лежать в основі добробуту сучасної європейської цивілізації. Європейська цивілізація є не лише однією з багатьох існуючих, а виступає своєрідним та яскравим явищем здійснення й утвердження неперехідних загальнолюдських цінностей, що є спільними етичними,

культурними та правовими досягненнями всього людства. Її головною основою, яка робить можливим взаємодію і співробітництво в умовах соціокультурного та світоглядного різномайття, є гуманізм, що розуміється як визнання безумовної цінності людської особистості, її незаперечного права на гідність та щастя, утвердження пріоритету прав людини і єдності морального закону для всього людства. Це загальнолюдські цінності, які не підвладні ніяким політичним кон'юнктурам і підносять на найвищий щабель людську особистість, утверджуючи права та свободи людини в їх в найповнішому вигляді. Соціал-демократія підтримує прагнення людства до всепланетарної взаємодії, насамперед у духовно-етичній та культурній сферах. Однак вісью європейської моделі розвитку є перш за все християнство з його ідеями гуманізму, терпимості та взаєморозуміння. В основі суспільства, яке керується цими ідеями, завжди лежать соціальна справедливість та соціальне партнерство. Суспільство, яке спирається в своєму розвитку на загальнолюдські цінності та інтереси, має змогу звернутися до розвитку добробуту кожного з його членів, до розвитку культури та духовності.

Європейська правова, культурна та етична традиції, в яких виникла ідея соціалізму, розглядають людину, її особистість як найвищу мету, а не засіб для досягнення того чи іншого результату. Ніякі економічні системи чи політичні доктрини не повинні домінувати над інтересами розвитку людини. Для соціал-демократії є неприйнятними будь-які конструкції, в яких інтереси та свободи особистості ущемляються на угоду якомусь ідеологічному штампіві.

Неомарксизм, як і класичний марксизм, складається з принципу радикального гуманізму та ідеї справедливої суспільної організації. Концепція останньої спирається на ідею Маркса про зміну функції держави як органу класового панування та гноблення. Тільки та держава є правовою, яка в першу чергу відстоює інтереси людини, а не держави як певної самостійної від суспільства системи. Нагадаю слова фундатора ідеї правової держави Джона Локка: метою права є не відміна чи обмеження свободи, а її збереження і поширення. Лише таким чином в центр уваги суспільства і держави буде поставлена особистість людини. Більшість європейських правових та етичних вчень виходить з розуміння сутності людини як початково моральної. Один з батьків світової та американської демократії Томас Джефферсон вказував, що моральність, співчуття, милосердя - вроджені елементи ества людини. Свідомість того, що є добро та зло, такою ж мірою притаманна їй як органи чуттів. Етичне вчення неомарксизму утворене ідеєю К.Маркса про те, що сутність людини є принципово доброю і зло в ній пов'язане з ситуацією та умовами існування, які можуть бути змінені. Це є суттю християнства -

того «життєвого кола», в якому сформувалися основні принципи європейської культури та цивілізації, до яких маємо честь належати і ми.

Соціалізм та християнство у своїх ідеалах і практиці являють собою найбільш автентичне втілення найвищих морально-етичних цінностей. Соціалізм в жоднім разі не є централізованим управлінням та плановим виробництвом, які не мають в своїй сутності ні демократії, ні рівності. Маркс у вступі до «Критики політичної економії» вказував, що прогрес не є самодостатньою величиною і по різному виявляється в процесі історичного та суспільного розвитку, зокрема, в економічній сфері та культурній надбудові. «Подібне значиме і для прогресу у виробничих відносинах...; так, Бах або Лейбніц... ні в якому разі не є відповідними вбогості тодішньої Німеччини. Розвинутий капіталізм, з іншого боку, музам міг би бути лише шкідливим» [Блох Э. Тюбингенское введение в философию.- Екатеринбург, 1997.- С. 151].

Відтак при побудові соціалізму слід враховувати можливість різних темпів розвитку базису та надбудови. Демократичний соціалізм ставить собі за мету досягнення повної гуманізації особи та суспільства, становлення та розвиток такого типу людини, для якої метою існування є не егоїзм та безмежне збагачення, а творчість та моральне становлення як саморозвиток особистості. Очевидною ілюзією та спрощенням було б гадати, що тільки економічні зміни є необхідною передумовою, яка забезпечує справедливість та свободу для кожного. Звільнення людини від тиску економічних умов, що перешкоджають її повному розвитку, є лише одним з моментів для суспільства, яке слугує справжнім людським потребам. Для соціалізму суспільні перетворення не вичерпуються лише економіко-політичною сферою. Він звертає увагу і на те, що відбувається у людському серці, визнаючи людину перш за все як моральну особистість. Демократичний гуманістичний соціалізм прагне створити в суспільстві та міжособистісних відносинах такі умови, за яких людина може позбавитися відчуження від результатів своєї праці та діяльності, оточуючих людей та природи, віднайти власну сутність і побудувати життя так, щоб існувати й розвиватися в єдності. Переборення відчуження є «дійсне вирішення протиріччя між людиною та природою, людиною та людиною» [Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения.- Т.42.- С. 116]. Звільнення людини від відчуження в демократичному соціалізмі орієнтоване перш за все на внутрішній стан духу, при якому головним для людини стає переборення власного егоїзму, закритості від інших, досягнення вільної та відповідальної взаємодії з оточуючими на засадах свободи, справедливості й солідарності.

Для неомарксизму усунення соціальних антагонізмів, усіх форм відчуження є не **самоціллю**, а лише засобом досягнення дійсної свободи

кожного. Демократичний соціалізм розглядає побудову справедливого суспільства як основу для реалізації духовних та матеріальних запитів індивіда, який досягає стану особистості лише за умов свободи та справедливості. Демократичний, децентралізований соціалізм - це здійснення необхідних умов для того, щоб найвищою метою зробити розгортання усіх людських здібностей. Подібний гуманістичний ідеал, який передбачає визнання цінності особистості, її прав і демократичних свобод, загального блага як мети співтовариства, плюралізму в економіці, політиці, духовному житті свідчить про можливість синтезу соціалізму та християнства.

Сутність християнства зосереджена **на особистості** людини, яка має для нього абсолютну цінність. А повнота буття особистості неможлива без свободи. Примат свободи в людській природі завжди утверджувався християнським віровченням, згідно з яким **свобода** є аспектом богоподібності людини, її належності Царству Божому.

Християнський персоналізм розглядає людську особистість як образ та подобу Божу в людині. Особистість твориться **взаємно** Божою і людською свободою та творчістю. Особистість, яка є перш за все моральним принципом, розглядається як можливість, завдання, що стоїть перед індивідом і яке він, безумовно, повинен мати можливість реалізувати, в тому числі й в суспільному житті.

Людина в процесі свого життя має можливість творчо сформулювати або ж звільнювати себе і саме тому ми ні на кого, окрім нас самих, не зможемо перекласти тягар відповідальності за власну діяльність, здобутки чи невдачі. Інший вихід - це втеча від свободи. Але людина, яка обмінює свободу відповідальності на безпеку безвідповідальності, не гідна ні свободи, ні безпеки. Люди самі перешкоджають становленню свободи та справедливості, знову й знову відтворюючи репресивне суспільство і його мораль передусім у власній свідомості та стилі мислення. Справжня свобода стає реальністю лише тоді, коли її провідниками й носіями є вільні люди, звільненні від потреб та інтересів гноблення. Соціалізм стає реальністю тоді, коли він утверджується у свідомості людей. Саме це є головним актом соціалістичної революції (як зміни економічних та політичних відносин), що за своєю суттю є еволюцією поступового прилучення людей до системи духовних цінностей, яка зможе сформувати нові відносини між людьми [Маркузе Г. Одномерный человек. Исследование идеологии Развитого. Индустриального Общества.- М., 1994.- С. 53]. «До того часу, поки свобода не стала реальністю, саме розум людини є опозицією, запереченням щодо репресивної, відчуженої, нелюдської дійсності», - пише Герберт Маркузе [Marcuse H. Vernunft und Revolution. Hegel und die

Enstehung der Gesellschaftstheorie.- Neuwied-Berlin, 1970.- S. 369]. Устрій суспільства має формувати умови для всебічної реалізації розвитку особистості.

Водночас християнство та неомарксизм протистоять безмежному егоїстичному самоствердженню індивідуальності. Християнський персоналізм та демократичний соціалізм не розглядають особистість як щось ізольоване та самодостатнє. Християнство розуміє свободу як **звільнення**, тобто такий постійний процес, в якому особистість усвідомлює себе вільною перед Богом не наодинці, а в солідарній спільності з іншими людьми. Ідея соціалізму виходить з того, що людина історично змінюється, а такі її риси як жорстокість, жадібність, зло не закладені в ній початково. Вони виникли й утвердились внаслідок тисячолітніх відносин насилля та гноблення, віроломства та лицемірства. Зі знищенням цих відносин повинні поступово зникнути й породжені ними вади. Християнство у зв'язку з цим закликає до подолання людиною власної **гріховності**, що постає як прагнення людини до безмежного панування над навколишнім світом, над собі подібними, що врешті-решт призвело до віддалення від Творця, до ситуації, коли навколишнє стало противником, а іноді – навіть і ворогом. Про це ж промовляє й соціалізм, вказуючи на ситуацію відчуження людини від інших людей, світу, продуктів власної діяльності і, що найголовніше, - від власної сутності. Тому поряд зі свободою обов'язково є присутньою цінність **солідарності**, яка розглядає людей рівними в праві на життя та свободу, водночас звертаючись до принципу відповідальності кожного за свободу іншого, що в свою чергу передбачає аналогічну підтримку прав і свобод конкретної особистості з боку інших членів суспільства.

Вільний розвиток кожного є можливим за умови свободи іншого. Християнство вперше в історії встановлює рівність людей - як дітей Божих і, водночас, як особистостей, неповторних та унікальних носіїв свободи та образу Божого в собі. Кожен у своїй унікальності врятований благодаттю та жертвою Христа. Воно проголошує це у своєму вченні про **соборність**, яка полягає в поєднанні свободи та єдності людей на основі їхньої загальної комунікації та любові й повазі до моральних цінностей. Через свободу особистостей, їхніх справедливих взаємин утверджується добровільний, заснований на добрі й взаємоповазі духовний та політико-економічний союз всіх людських істот: «Окрема людина лише тоді може стати вільною, коли вільною є і спів-людина, тобто коли суспільство, в якому вона існує, є солідарним» [Lafontane O. Die Gesellschaft der Zukunft: Reformpolitik in einer veränderten Welt.- Hamburg, 1988.- S. 40].

Християнство поєднується з соціалістичною ідеєю і в тому, що включає в свій ціннісний ряд і соціальну сферу. Обстоюючи гідність

людини, соціал-демократія та християнство не можуть бути байдужими до соціальної несправедливості. Згідно з християнським віровченням, християнин повинен брати участь у створенні нового, гідного людини світу. Християнська надія на звільнення починає реалізовуватися тут, на землі, вона передбачає активну діяльність людини у світі. Християнство є етикою любові, до того ж такою етикою, яка має соціальний характер, бо вона спрямована на радикальне оновлення життя. Надія, яка породжена вірою в пришестя Царства Божого, є великою силою морального відновлення суспільства і його звільнення. Християнство виробляє у людині почуття впевненості, наповнює життя смыслом. К'єркегор відзначив, що віруюча людина навечно дістає імунітет проти відчаю. «Теологія є надією на те, що несправедливість, яка характерна для світу, не залишиться навечно, що несправедливість не може бути останнім словом» [Horkheimer M. Die Sehnsucht nach dem ganz Anderen. Ein Interview mit Kommentar von H. Gumnior.- Hamburg, 1970.- S. 61].

Християнство не відкидає добра, навіть якщо воно виходить від людей нерелігійних, але заперечує насилля, диктат, ненависть, хоча б вони й прикривалися ім'ям Христовим. Християнство революціонує суспільство в якості **моральної революції**, духовно його оновлюючи. Як ідея звільнення, воно універсальне, загальнолюдське, таке, що визнає рівність всіх людей між собою. Його історична місія полягає в здоланні класових та інших суперечностей, бо ж людська сутність - наднаціональна і вже в цьому є протилежністю будь-яким тоталітарним зазіханням. Соціалізм, як і християнство, є ідеєю та практикою повного та безумовного звільнення людини: «Я ніщо, але я повинен стати всім» [Маркс К. Энгельс Ф. Соч.- Т. I.- С. 426]. Як і християнство, він має загальнолюдський характер, виступаючи ідеєю переборення усіх ворожих людській свободі форм соціальної організації. Макс Хоркхаймер, один з натхненників європейської моделі соціалізму, вказував, що існує суто людська солідарність, яка являє собою не просто солідарність певного класу чи нації, а те вічне, що поєднує один з одним всіх людей [Horkheimer M. Die Sehnsucht nach dem ganz Anderen.- S. 59]. Тому свобода, яка ґрунтується на повазі до внутрішнього світу та прав особистості, досягається в солідарних відносинах людей між собою на основі **справедливості**, в основу якої покладена рівна повага та підтримка гідності всіх людей. Цей моральний ідеал має своїм джерелом органічно інтегровані як світський, так і релігійний гуманізм. Подібне відношення до людини підтверджує цінність міжособистісної комунікації та взаєморозуміння, тобто тих засад, які закладають підвалини суспільної свободи та солідарності, що протистоять тоталітаризму та авторитарності як деформації суспільства та патології особистості. В кінцевому рахунку,

права та свободи особистості, підтверджені загальнолюдськими цінностями, набули статусу не лише морального ідеалу, а й реальності, яка сприяє утвердженню свободи та солідарності в прагненні кожного до щастя, добробуту.

Що стосується здолання тоталітарних тенденцій у людському мисленні та суспільних відносинах, то заслуговує особливої поваги розділення влади в європейській історії на політичну і духовну, носіями якої були, з одного боку, держава, а з іншого – Церква, що мало особливе значення в моральному та правовому аспектах. Боротьба та взаємодія між світськими та духовними центрами влади і почалася, і завершилася тим, що поряд з «царством Кесаря» в житті суспільства відстояло себе «Царство Боже» - царина духу. Духовна влада - сфера етики та моралі зуміла відстояти свою незалежність від зазіхань політичної влади та ідеології. Завдяки цьому в європейській моделі розвитку суспільства, незважаючи на тимчасові поразки, вдалося уникнути диктату як тоталітаризму, так і теократії. Саме розділення світського (як політичного) та релігійного (як духовного) центрів влади зумовили значною мірою формування в Європі громадянського суспільства. Адже в ситуації відсутності в суспільстві загального духовного контролю з боку держави, а політичного – з боку релігії є можливим вільний правовий розвиток особистості як громадянина.

Може скластися враження, що зараз в Україні ми спостерігаємо прямо-таки ренесанс християнства та сплеск духовності: храми (особливо в свята) повні, в них все частіше помічаємо найвищі посадові особи держави, які направо і наліво чомкаються з церковними ієрархами, побожно тримаючи свічки. Але виконання обрядів ще далеко не є зверненням до християнства зокрема та духовності взагалі. Домінування ритуалу над духом, суттю християнства, веде до панування тієї ж самої тоталітарної ідеології, іншої лише за формою: «Це фальшива свідомість. По суті вона є завісою, що знаходиться між суспільством та поглядом на нього» [Adorno Th.W. Ideologie // Frankfurter Beitrage zur Soziologie.- Fr.a. M., 1964.- S. 175].

Ще Маркс звернув увагу на те, що головною рисою ідеологій є відстоювання та пропаганда інтересів виключно однієї з суспільних груп і класів начебто в якості загальнолюдських. Тоталітарні тенденції небезпечні тим, що, «влізаючи в душу», вони прагнуть до тотального контролю над думками та діяльністю людини і дуже гнучко видозмінюються. Контролюючи думку, тоталітаризм не фіксує її весь час на чомусь одному. Висуваються догми, які пропагандою подаються як такі, що не підлягають сумніву. Але водночас їхня форма змінюється, незмінно залишаючи догматизовану непомильність. Догми обов'язково

потрібні для тоталітаризму, оскільки вимагається абсолютна покірливість підданих, однак неможливо обійтися без певних коректив, які диктуються новими потребами владарів.

Ось тут і виступає на перший план за нинішніх умов прагнення до механічного поєднання церковного та державного життя, що наносить цим сферам та суспільству величезний моральний збиток. Підкоряючись сфері світської політики, церковне керівництво зрештою засвоює її тактику та методи, перетворюючи Церкву в подобу державної структури з усіма політичними та моральними наслідками цього. В свою чергу, клерикалізм, як прагнення вищої ієрархії до влади, демонструє лише новий різновид спокуси до «царств та багатств земних», які пропонувалися ще Христу і були відкинута ним. Однак відокремлення Церкви від держави не означає її відчуження від суспільства. Завданням Церкви є не адміністративні маніпуляції, а підтримка морального зростання людей у всіх життєвих сферах. Церква повинна мати можливість пропагувати та обстоювати правду й справедливість, принципи особистого і суспільного добра, впроваджувати ці принципи в повсякденність.

Церква покликана допомагати не лише своїм членам, а і суспільству загалом в знаходженні, якщо й не досконалих шляхів вирішення моральних та соціальних протиріч, то у всякому разі вказувати, **що** є кращим та переважаючим у світлі Євангелія. Не можна перетворювати Церкву на політичну, а тим більше – партійну силу. Це принижує значення Христа та християнства, які, безумовно, ширші за рамки тієї чи іншої політичної партії. Соціалізм, як і християнство, вірить в можливість духовного та соціального розвитку людини, визнає те, що етичні принципи, які зросли на християнському ґрунті, ввійшли і сформували основу європейського суспільства та культури. В демократичному суспільстві християнство стає засобом захисту від зазіхань держави на приватне життя і необхідною умовою функціонування демократичної системи. Водночас в умовах демократії християнство розкриває свій неполітичний характер, свою зверненість до загальнолюдських духовних запитів особистості. У своєму відношенні до християнських церков соціал-демократія виходить з розуміння всієї християнської Церкви явищем Вселенським, тобто сферою, не обмеженою спадщиною якої-небудь однієї національної культури чи цивілізації. Визнання великої багатоманітності форм церковного життя базується на тому, що християнство не може обґрунтовуватися виключно політичними, етнічними чи ідеологічними принципами.

Саме християнство називає такий підхід **філетизмом** і засуджує як ересь. Філетизм прагне до визнання істинним лише одного із земних

втілень християнства. Це призводить до ігнорування або й знищення неповторності проявів світового християнства. Виходячи з цього, соціал-демократи у відношенні до релігійних організацій не сприймають пропагандованого деякими політичними колами розділення існуючих типів віросповідань на «традиційні» та «нетрадиційні», з відповідною при такому підході дискримінацією одних і привілейованим становищем інших. Не треба політизувати християнство, нехай краще політики стають істинними християнами, а через них – християнізуються та гуманізуються їхні доктрини.

Християнське вчення про людину, його етичні вимоги, боротьба з несправедливістю - все це взаємодіючі та органічно пов'язані акти свідомості демократичного соціалізму, які в кінцевому рахунку можна звести до одного етичного мотиву: фундаментального вираження багатоманітності суспільно-політичних ідеалів всеохоплюючого прагнення людини до свободи, щастя, розквіту [Lefebvre H. *Propleme des Marksisumus heute.*- Fr.a. M., 1989.- S. 125]. Шлях до соціалізму проходить не через класову та національну боротьбу й ворожнечу, а насамперед через зміну свідомості людей. Цей морально-етичний ідеал є в однаковій мірі доступним представникам усіх верств суспільства. Він виникає як результат суми політико-економічних та культурно-виховних заходів. Тому обов'язково постає проблема виховання людей у дусі вічних цінностей.

Для досягнення нового типу суспільства слід здійснювати довгострокову стратегію, спрямовану на масове політичне та духовно-культурне просвітництво широких верств населення. Є правда в тому вислові, що для нового суспільства потрібний новий тип людини. Але новий не в розумінні одномірного та некритичного мислення й свідомості, а перш за все у формуванні дійсно вільної людини, яка могла б позбавитися від нетерпимості, несправедливості у власному розвитку та у відносинах з іншими. Сильно, але й правдиво було сказано класиками неомарксизму Т.Адорно та М.Хоркхаймером, що зрада ідеалів свободи, надії на справедливий розвиток, угодовство з «сліпим» існуванням, яке не прагне ні до чого творчого, примирюється з неправдою, обов'язково призводить до розпаду сутності людини, суспільного та індивідуального кретинізму [Хоркхаймер М., Адорно Т. В. *Диалектика просвещения.*- М.-СПб., 1997.- С. 292].

Метою соціалізму є побудова суспільства, в якому не будуть існувати страх та ненависть між людьми та соціальними групами. Здійснення такого суспільства може спиратися тільки на всезагальну віру в людину, її схильність до добра, справедливості, творчості. Побудова справедливого суспільства абсолютно неможлива без свободи

внутрішнього світу людини, тієї свободи, яка є безумовною основою солідарних відносин людини з людиною саме як вільних істот.

Тому постає необхідність радикальних змін не лише в економічних і політичних системах, але й в наших особистісних і поведінкових структурах, тобто у всій системі ціннісних орієнтацій людини. Герой твору Михайла Булгакова «Собаче серце», професор Преображенський, доцільно помітив, що розруха починається в головах. І саме з «голів», в смислі свідомості, душі, мислення людини треба починати, прагнучи до чогось нового та кращого в суспільстві, державі. Соціалізм і християнство пронизані глибокою вірою у можливість прогресу сутності людини. Християнство надає соціалізму духовну основу, а соціалізм є засобом до виконання велінь християнських заповідей: «Якщо я маю дар пророцтва, і знаю всі таємниці, і маю будь-яке пізнання та всю віру..., а не маю любові, - то я ніщо» [1 Кор. 13:2]. Політика, яка надихається християнською етикою та соціалістичним ідеалом, можлива і здатна нести відповідальність лише на шляху істинної демократії та гуманізму, тобто у формі демократичного соціалізму.